

יוזמת IMEC צוברת מומנטום מחודש

כך ישראל לא תפספס את הרכבת לאינטרגרציה אזורית

יוסף רוזן

נשיא ארה"ב טראמפ וראש ממשלת הודו מודי (קרדיט YashSD/Shutterstock)

עיקרים:

- ביקור טראמפ במזרח התיכון סימן כיוון ברור וחיובי לגבי IMEC, והתפתחויות בילטרליות בין ארה"ב לבין מדינות ערב מייצרות הזדמנויות למדינת ישראל.
- הנושאים שעמדו במרכז ההסכמים והעסקאות בין ארה"ב לבין ערב הסעודית ואיחוד האמירויות היו: ביטחון אנרגטי, AI, מחשוב קוואנטום, שירותים דיגיטליים וסקטורים טכנולוגיים נוספים. מדובר בתחומים בולטים ומובילים בכלכלה הישראלית.
- ישראל והודו מקיימות שותפות איתנה גם במהלך המלחמה, והאחרונה רואה בישראל מרכיב חשוב ב-IMEC.
- באשר לאלטרנטיבות: מעורבותן של עיראק וסוריה ב-IMEC תלויה במידה רבה בטורקיה. אולם, לנוכח תמיכת טורקיה בפקיסטן בהסלמה האחרונה, הודו אינה מעוניינת במעורבות טורקית ב-IMEC. בשורה התחתונה – אין IMEC ללא הודו וישראל.
- למרות המלחמה, הסכמי אברהם שומרים על כוחם ואין חרם ערבי על מדינת ישראל. זהו סימן חיובי גם לגבי סיכויי המימוש של IMEC, אם כי הבנות בין ישראל לבין ערב הסעודית קריטיות ביותר.
- חלון ההזדמנויות עבור מדינת ישראל עדיין פתוח – על מדינת ישראל (הממשלה והסקטור העסקי) לפעול באופן אקטיבי ויוזם כדי לממש את חלקה של ישראל ב-IMEC.

ביקורו של הנשיא טראמפ במזרח התיכון (13–15 במאי) – בסעודיה, בקטר ובאיחוד האמירויות – הוביל לטענות בקרב פרשנים רבים, בארץ ובעולם, על כך שמדינת ישראל נותרה בצד, והיו שאף טענו כי סדר הכוחות במזרח התיכון השתנה לרעת ישראל.

אומנם ישנן מחלוקות בין ארה"ב לבין ישראל – המו"מ עם איראן, המו"מ הישיר של ארה"ב עם חמאס, המשך המלחמה בעזה, ההתקרבות האמריקנית לסוריה ועוד – אך אלה לגיטימיות גם בין בעלות ברית ושותפות חזקות כמו ישראל וארה"ב. בשל המיקוד בהשלכות השליליות, לכאורה, של ביקור טראמפ על ישראל, לא הושם מספיק דגש על ההתפתחויות החיוביות בהקשר של ישראל, ובייחוד חיזוק הסכמי אברהם ועתיד החיבוריות האזורית.

התפקיד הישראלי בחיבוריות האזורית

כך, למרות המלחמה הנמשכת ועצירת המומנטום החיובי בשינוי הארכיטקטורה האזורית, ישראל נותרה רלוונטית הן במסגרת I2U2 והן במסגרת תוכנית IMEC. יוזכר כי תוכנית IMEC הוצגה לראשונה במהלך פסגת ה-G20 (קבוצת עשרים הכלכלות הגדולות בעולם) שהתקיימה בספטמבר 2023 בהודו, וזכתה לתמיכה רחבה מצד ארה"ב, האיחוד האירופי, איחוד האמירויות וערב הסעודית, שיחד עם גרמניה, איטליה, צרפת והודו חתמו על ההצהרה הרשמית לקידום התוכנית.

אף שישראל אינה חתומה באופן רשמי על ההצהרה, משקלה במימוש התוכנית כשער בין המזרח התיכון לאירופה היה גדול למן ההתחלה. החשיבות של מדינת ישראל בתוכנית אינה נובעת רק ממיקומה הגאוגרפי, אלא גם משום יכולותיה הטכנולוגיות המתקדמות בתחומים שמופו כקריטיים עבור המדינות השותפות בתוכנית.

התוכנית כוללת שני מסדרונות למסחר, המתוכננים להימתח מהודו לאיחוד האמירויות וערב הסעודית, בעיקר בנתיב ימי; ומסדרון נוסף, יבשתי, באמצעות מסילות רכבת שמתוכננות להתפרש מאיחוד האמירויות וסעודיה דרך ירדן לישראל, ומשם לאירופה. לצד נתיבי הסחר במסדרונות אלה, התוכנית גם הציבה כיעד הרחבה של תשתית כבלי התקשורת וצינורות הגז בין האזורים השונים, לצד פיתוח משמעותי של אנרגיה ירוקה ואינטגרציה של רשתות החשמל של המדינות לאורך המסדרונות.

מעבר לכך, הניסיון הקודם של מדינת ישראל בחיבוריות אזורית היווה במידה רבה את הבסיס, או לכל הפחות את ההשראה, לקידום התוכנית הרחבה של IMEC. כבר בשנת 2017 שאפה תוכנית "מסילות לשלום אזורי" של שר התחבורה דאז, ישראל כץ, לחבר בין ערב הסעודית, ירדן וישראל לאירופה. תוכנית זו זכתה לגלגול נוסף תחת שם אחר, "מפרץ למפרץ", אצל שרת התחבורה רגב, בשנת 2021, אך תוכנה היה כמעט זהה. ההתפתחות המשמעותית ביותר שהפכה תוכנית אלה לריאליות הייתה החתימה על הסכמי אברהם בדחיפה של טראמפ במהלך הקדנציה הראשונה שלו כנשיא ארה"ב.

הנורמליזציה בין ישראל לבין איחוד האמירויות, בחריין ומרוקו שינתה דפוסי חשיבה ישנים מן היסוד והתניעה תהליכים הדרגתיים בכיוון זה גם מול ערב הסעודית, תוך שהיא מחזקת שיתופי פעולה בין-אזוריים תחת מסגרת I2U2 הכוללת את הודו, ישראל, איחוד האמירויות וארה"ב. צעדים ראשונים של מעבר מטוסים ישראליים במרחב האווירי של סעודיה, פגישות רמות דרג ושיתופי פעולה נקודתיים אף הובילו לשיח מתקדם על נורמליזציה רשמית בין המדינות – מהלך שהיה מקרב באופן משמעותי את יישום המסדרון היבשתי של IMEC.

רק לאחרונה דווח כי הנורמליזציה האפשרית בין ישראל לבין סעודיה הדאיגה את חמאס, ואחת המטרות של ארגון הטרור הייתה לסכל כל התקדמות לעבר נורמליזציה בין השניים, במה שנתפס בעיניו כמהלך שיפגע במידה רבה במאמצים הפלסטיניים נגד ישראל. אף שנראה כי מעמדה האזורי של מדינת ישראל הורע, הנסיבות הגאופוליטיות, לפחות בהקשר של תוכניות חיבוריות בין-אזוריות, דווקא השתפרו, כפי שהשתקף גם בביקור טראמפ. עם זאת, על מדינת ישראל מוטלת החובה ליזום ולמנף את הנסיבות הגאופוליטיות לטובתה כדי להוכיח כי הצלחת חמאס (ואיראן) בבלימת הנורמליזציה הינה קצרת טווח בלבד.

התפתחויות הרלוונטיות ל-IMEC

ערב הסעודית

המהלך המשמעותי ביותר בתחנה הראשונה של טראמפ במזרח התיכון היה השגת התחייבות סעודית להשקעה בסך 600 מיליארד דולר בארה"ב. לכך יש חשיבות מעבר ליחסים הבילטרליים בין סעודיה לבין ארה"ב, כיוון שהתחומים המרכזיים שצפויים ליהנות מהשקעות אלה הם: ביטחון אנרגטי, תעשיות ביטחוניות, חדשנות טכנולוגית, תשתיות גלובליות ומינרלים חיוניים – תחומים שנמצאים בליבת תוכנית החיבוריות IMEC, השואפת לחבר בין הודו לבין המזרח התיכון וישראל באמצעות תשתיות, אנרגיה וטכנולוגיה.

כך, לדוגמה, Google, Oracle וחברות נוספות ישקיעו כ-80 מיליארד דולר בטכנולוגיות מתקדמות בתחומי הדאטה וה-AI בשתי המדינות, במהלך שגם נועד לבלוס את המעורבות הסינית בתחומים אלה בערב הסעודית; חברות אמריקניות חתמו על הסכמים לפיתוח תשתיות פיזיות ופתרונות אנרגיה בסך של כ-15 מיליארד דולר.

הגם שתהליך הנורמליזציה בין ישראל לבין ערב הסעודית נראה קלוש בשלב זה, אין זה סותר התקדמות בין המדינות באמצעות הסקטור העסקי בסף שמתחת לנורמליזציה בין המדינות.

איחוד האמירויות

התחנה האחרונה בביקור טראמפ הייתה באבו-דאבי, שם נחתמו הסכמים בשווי 200 מיליארד דולר במגוון תחומים, כולל באנרגיה, במטרה להזיל עלויות ולחזק את מעורבותן של חברות אמריקניות בסקטור זה באיחוד האמירויות. מהלך נוסף נועד לחזק שרשראות אספקה של מינרלים חיוניים בין המדינות, בדגש על הפקת גליום, אשר חיוני לתעשייה הביטחונית בייצור מכ"מים, טילים ומערכות הגנ"א כמו הפטריוט.

כמו כן, חברת Qualcomm האמריקנית הצהירה על העמקת שיתוף הפעולה עם חברות באיחוד האמירויות בתחום ה-AI, מחשוב ענן, מרכזי Big DATA ו-IoT תעשיית. מעבר להיבט המסחרי, מדובר בסוגיה שהינה קריטית לביטחון הלאומי של ארה"ב ורלוונטית גם היא לעתיד החיבוריות הבין-אזורית. ספציפית, בנוגע למחשוב הענן, חברת Amazon, מהמובילות העולמיות בתחום, תשיק יחד עם גוף הגנת הסייבר הלאומי של האמירויות פלטפורמת ענן ריבונית כדי לזרז ולהרחיב את שירותי הענן הציבוריים במדינה. בנוסף, ההשקעה הצפויה בסך 1.4 מיליארד דולר לאורך 10 שנים בתחום האינטליגנציה המלאכותית תקרב את האמירויות למדינות ארה"ב בתחום.

יוזמות אלה צפויות לתרום כ-181 מיליארד דולר לכלכלה הדיגיטלית של האמירויות עד 2033, להתאים את הסטנדרטים בתחום לאלה של ארה"ב, ולהקל גם על החיבוריות הדיגיטלית תחת IMEC, תוך צמצום ההשפעה הסינית בתחום גם בטווח הארוך.

כלל ההתקשרויות שהולחנו במהלך ביקור טראמפ, גם אם בשלב זה עדיין רחוקות מיישום בפועל, מהוות קריאת כיוון משמעותית הן מצד ארה"ב והן מצד סעודיה ומאע"מ. מהזווית האמריקנית, הובהר לכול כי טראמפ אינו מעוניין בתמיכה מאחור ביוזמה כמו IMEC, אלא כאיש עסקים המזדהה הזדמנות טובה פועל כדי להיות גורם אקטיבי ביישום התוכנית הזו, למרות המרחק הגאוגרפי. לצד זאת, מעורבות אמריקנית במסגרת כזו מהווה תשובה הולמת למאמצי ההשפעה הסיניים במרחב. מהזווית הסעודית והאמירנית, נראה כי השתיים מעוניינות ביקורו של טראמפ, וניצלו את הביקור גם על מנת לאזן מצידן את המעורבות הסינית בחלק מהתחומים שהוזכרו לעיל. כמו כן, השתיים חיזקו בשנים האחרונות את יחסיהן עם הודו, שהינה גורם משמעותי נוסף בהצלחתו העתידית של IMEC.

הודו

מרכזיותה של הודו ב-IMEC מהווה נכס אסטרטגי למדינת ישראל, וניתן להעריך כי גם ההתפתחויות הגאופוליטיות האחרונות בהקשר של הודו-פקיסטן היטיבו עם ישראל ועם תוכנית החיבוריות לעומת האלטרנטיבות שעל השולחן.

על אף המלחמה בעזה שמרה הודו על יחסיה הקרובים עם ישראל, והתקיימו כמה פגישות וביקורים רמי-דרג בין הנהגות המדינות, אף על פי שלא התקיימה פגישה כזו בין ראשי הממשלות. כך, למשל, הוביל שר הכלכלה, ניר ברקת, את המשלחת העסקית הגדולה אי פעם להודו, ותעשיות ביטחוניות ישראליות השתתפו בתערוכת האוויר והחלל השנתית בבנגלור. חשוב מכך, הודו המשיכה לייצר ולספק אמל"ח לצה"ל למרות ביקורת מבית ומחוץ על כך.

כאשר הודו ופקיסטן הסלימו לכדי עימות בעקבות פיגוע הטרור בחבל קשמיר ב-22 באפריל, השותפות בין ישראל לבין הודו שוב הראתה עד כמה היא איתנה, ולכך יש משמעות רבה גם בהקשר של IMEC. בעוד שמדינת ישראל ניצבה לצד הודו וסייעה לה באמל"ח נגד פקיסטן, מי שהפגינה תמיכה גדולה בפקיסטן הייתה טורקיה. התמיכה הטורקית בפקיסטן הובילה למשבר דיפלומטי עם הודו, ובחינה הודית של האפשרות להכיר ברצח העם הארמני. יצוין כי להודו יחסים קרובים עם ארמניה, בהיותה אחד מעדי הייצוא המובילים של אמל"ח הודי.

האלטרנטיבה הטורקית

המשבר בין הודו לטורקיה מצמצם באופן ניכר את היתכנותן של אלטרנטיבות לתפקידן של הודו וישראל ב-IMEC, ובייחוד האלטרנטיבה שצפה בחודשים האחרונים ומתמקדת בעיראק, סוריה וטורקיה. המסדרון המדובר דרך עיראק שואף להפוך את עיראק למרכז לוגיסטי אזורי המתחבר לטורקיה, ופיתוחו מוערך בכ-17 מיליארד דולר. במקביל, טורקיה פועלת להנחת תשתית אנרגיה בסוריה, על מנת להפוך אותה לתחנת מעבר בין מדינות ערב לבין אירופה.

עם זאת, עיראק אינה אופציה ריאלית בשלב זה בשל אתגרי יציבות ביטחונית והיעדר תשתיות. כמו כן, עתיד סוריה תחת השלטון החדש עדיין אינו ברור, והמדינה זקוקה לשיקום נרחב. בכל מקרה, עיראק וגם סוריה תלויות בטורקיה על מנת להפוך לשחקניות משמעותיות בחיבוריות בין-אזורית; כיוון שכך, ולנוכח המשבר בין הודו לטורקיה, IMEC יתמקד בקידום התוכנית יחד עם המדינות החתומות על ההצהרה ועם מדינת ישראל כשער בין המזה"ת לאירופה.

יתרה מכך, טורקיה פועלת בשנים האחרונות בניסיון להרחיב את שיתוף הפעולה עם סין, בדגש על "מסדרון האמצע" שנמתח מסין דרך מרכז אסיה, הים הכספי, הקווקז, ולבסוף לאירופה דרך טורקיה. קידום מסדרון זה משרת את יוזמת החגורה והדרך של סין (BRI), ומהווה בחירה גאופוליטית ברורה של טורקיה גם בהקשר של IMEC.

חלון ההזדמנויות עדיין פתוח

כמתואר לעיל, הנסיבות הגאופוליטיות, וכן העמקת היחסים בין ארה"ב לבין מדינות המזרח התיכון, מיטיבות עם מדינת ישראל בהקשר של IMEC. עם זאת, התפתחויות אלה מחייבות גם יוזמה ועשייה מצד מדינת ישראל, בעיקר בהכנת התשתית הנורמטיבית והפיזית ליום שאחרי המלחמה אשר על בסיסה יוכל הסקטור העסקי לפעול. בה בעת, כיוון שמסגרת IMEC רחבה יותר ממידותיה הגאוגרפיות בלבד, כבר היום יש לחברות ישראליות הזדמנות לפעול במגוון תחומים.

כיוון שכך, ממשלת ישראל צריכה לפעול בריכוז מאמץ בהקשר של IMEC ולסמן לסקטור העסקי את הדרך. כמו כן, התאמות טכניות שתבוצענה על ידי הממשלה במסגרת IMEC עם המדינות החברות, למשל בתחום המיסים/מכס, תוכלנה לשמש גם כבסיס לנורמליזציה עתידית עם ערב הסעודית. כך שגם עבודה ממשלתית מאומצת בנושא IMEC תניב פירות בתחומים אחרים ומשיקים.

המלצות קונקרטיות

1. במישור הממשלתי:

- **פורום IMEC** – לרכז מאמץ ממשלתי על מנת לצרף את ישראל כמדינה חתומה על הצהרת IMEC, כך שחלקה של מדינת ישראל ביוזמה יהיה רשמי; לחתור לכינוס מנהיגי IMEC עד לסוף שנת 2025,

ובתוך כך לפעול להשתתפות רמת דרג מישראל. פורום מנהיגי IMEC צריך להתמקד בהסרת חסמים רגולטוריים בין המדינות החברות, לעודד מעורבות הסקטור העסקי בכל אחד מנתיבי החיבוריות, ולסמן מקטעים ספציפיים לפיתוח.

- **ייצוג** – על כל מדינה חברה/חתומה על ההצהרה למנות שליח או נציג מיוחדים שיתמקדו ב-IMEC ויהיו הגורם המתאם בין המדינה ליוזמה.
- **קבוצות עבודה** – במסגרת IMEC צריכות לקום קבוצות עבודה ייעודיות עם נציגים מקצועיים מהמדינות החברות שתתמקדנה בנושאים הבאים: א. תכנון ובנייה של תשתיות; ב. אינטגרציה של מכס, תקנות ותקנים; ג. מימון; ד. ביטחון.
- **דיאלוג ממשלה - סקטור עסקי** – לקדם סקרי היתכנות למקטעים ולפרויקטים הספציפיים הנדרשים בפיתוח, ולקיים שיח פתוח עם הסקטור העסקי ובעלי עניין נוספים כדי לעודד מעורבות חברות ישראליות בפרויקטים השונים.
- **אינטגרציה של מכס, תקנות ותקנים** – מדינות לאורך נתיב IMEC צריכות לבצע התאמות, בסיוע ארצות הברית והאיחוד האירופי, בתקנים, במכסים, במיסים ובתקנות כדי להבטיח מעבר יעיל של סחורות. המדינות צריכות ליישם מכסים מופחתים במידת האפשר כדי לעודד סחר.
- **מסגרת משפטית** – המדינות השותפות ב-IMEC צריכות לאמץ מסגרת משפטית אחידה ליישוב סכסוכים באמצעות תקני בורות בינלאומיים.
- **ביטחון** – המדינות השותפות צריכות לחקור וליישם שיטות עבודה מומלצות גלובליות כדי להבטיח פרוטוקולי אבטחה פיזית וסייבר ברמה גבוהה לאורך הנתיב, להבטיח את שלמות הסחורות, ולאפשר טיפול יעיל במרכזים ובמעברים.

2. במישור המדיני-הבינ"ל:

- **סין** – חברות IMEC צריכות לבחון דרכים לצמצום או למיתון ההשפעה הסינית לאורך צמתים מרכזיים של נתיב IMEC המתוכנן, כמו רשתות רכבת ונמלי ים, בדגש על נמלי ים בשליטה סינית, דוגמת נמל פיראוס (להבדיל מנמל המפרץ בחיפה שרק מופעל על ידי חברה סינית). אך יש לתת את הדעת גם למעורבות סינית בהיבטים טכנולוגיים-תשתיתיים לאורך IMEC ולא רק בנתיב הסחר (למשל בגישה לדאטה).
- **PGII** – ארצות הברית, האיחוד האירופי וה-G7 צריכים להכריז על IMEC כתוכנית בעדיפות עליונה במסגרת השותפות להשקעה בתשתיות גלובליות (PGII) ופרויקט השער הגלובלי של האיחוד האירופי. יש למנף את PGII ואת השער הגלובלי, יחד עם מוסדות פיננסיים בינלאומיים ואזוריים, כדי לספק מימון וביטוח במחיר סביר לפרויקטים הקשורים ל-IMEC.
- **מכריז פרויקטים** – מכריזים וחוזים לפרויקטים אלה צריכים להיות מוענקים לגורמים ממדינות השותפות ב-IMEC במידת האפשר.
- **אזורים כלכליים מיוחדים** – יש ליצור אזורים כלכליים מיוחדים (SEZ) לאורך המסדרון, עם תמריצי מס והשקעה, כדי למשוך משקיעים מוסדיים ופרטיים ותאגידים.

3. במישור העסקי:

- כאמור, IMEC אינו מוגבל לגבולות גאוגרפיים ועל כן חברות ישראליות יכולות לספק ערך מוסף במגוון תחומים רלוונטיים ל-IMEC: אנרגיה מתחדשת, ביטחון מים ומזון, הגנת סייבר, פינטק, מחשוב קוואנטום, אינטליגנציה מלאכותית ועוד.
- על החברות הישראליות לגבש את המודל העסקי המתאים ביותר למעורבותן בפרויקטים תחת IMEC, בין אם בהיבטי טכנולוגיה ובין אם בתשתיות וסחר.